

З.І. Трацяк (Полацк, Беларусь)

Першая сусветная вайна ў мастацкай сістэме дылогіі «Людзі і маланкі» і «Запомнім сябе маладымі» Л. Дайнекі

Анотацыя: Артыкул прысвечаны ўвасабленню падзей Першай сусветнай вайны ў дылогіі «Людзі і маланкі» і «Запомнім сябе маладымі» Л. Дайнекі. Вызначаюцца тыпалагічныя сувязі твораў з кнігамі папярэднікаў – З. Бядулі, М. Гарэцкага, А. Гародні, К. Чорнага і інш. Увага звернута на наступныя перазовы: увасабленне псіхалогіі персанажа-сялянiна, які выпадкова трапіў на вайну, асэнсаванне змен, якія адбываюцца ў свядомасці дзейнай асобы, што радыкальным чынам змяніла свой сацыяльны статус, аповед пра ўплыў нямецкага ‘Ordnung’га на жыхароў акупаваных тэрыторый. Вылучана і спецыфіка ўвасаблення вайны Л. Дайнекам: перш за ўсё, яна звязана з эпізодам самасуду шараговых над сваім афіцэрам. Ахарактарызаваны адносіны апавядальніка да праблемы набыцця беларусамі дзяржаўнасці пад час вайны.

Ключавыя словы: беларуская літаратура, ваенная проза, Першая сусветная вайна, Л. Дайнека

Zoya Tratsiak (Polotsk, Belarus)

World War I in Leonid Dajneko’s ‘People and Lightning’ and ‘Remember Yourself Young’

Abstract: The article discusses how The Belorussian writer Leonid Dajneko depicts World War I in his novels ‘People and Lightning’ and ‘Remember Yourself Young’. It is argued that the novels have some typological links with the books of Dajneko’s predecessors, Z. Byadulya, A. Harodnya, M. Haretsky, and K. Chorny. Among the links are the psychological portrayal of a peasant who accidentally went to the war; understanding of the changes which took place in the consciousness of the hero who had radically changed their social status; stories about the impact of German ‘Ordnung’ on the inhabitants of the occupied territories. Special emphasis is laid on the ‘lynching’ episode in a novel: the soldiers took revenge on their officer. It shows the narrator’s attitude to the problems of Belorussian statehood obtained during the war.

Key words: Belarusian literature, war prose, World War I, Leonid Dajneko

Беларуская савецкая проза вылучалася адмысловымі прынцыпамі асэнсавання падзей пачатку XX ст. Нараджэнне новай краіны, дзе ў ідэале павінен быў панаваць камунізм, успрымалася як далікатная тэма. У залежнасці ад палітыкі партыі, яна ўвасаблялася ў адпаведнасці з канонамі, выпрацаванымі дасведчанымі ідэолагамі, што прайшлі выпрабаванне на лаяльнасць. Паралельна ў 1920–1930-я гг. фарміравалася спецыфічная сістэма міфаў, якія датычыліся часоў Першай сусветнай і Грамадзянскай вайны. Сярод стэрэатыпных і нічым не абгрунтаваных меркаванняў варта вылучыць думку пра адсутнасць у беларускім прыгожым пісьменстве вартых твораў пра падзеі 1914–1918 гг. (адзіным выключэннем была спадчына М. Гарэцкага: яна зрабілася дастаткова вядомай і прызнанай, перакладалася на іншыя мовы ўжо ў 1910–1920-я гг.).

Мастакі слова адчувалі ўплыў паэтыкі найактуальнейшай і адзіна прымальнай на той час плыні – сацыялістычнага рэалізму, які патрабаваў ад пісьменніка «паказваць канфлікты сучаснай рэчаіснасці праз прызму гістарычнага аптымізму, адлюстроўваць іх у перспектыве грамадска-рэвалюцыйнага развіцця, маляваць велічны вобраз новага чалавека, стваральніка новага свету, рэалізатара спрадвечнай мары аб вольнай працы на вольнай зямлі» [1: 214]. Таму непрыхарошаная рэчаіснасць заставалася недзе ў падтэксце, толькі спарадычна выходзячы на паверхню ў выглядзе тонка абыграных мастакамі слова алюзій і рэмінісцэнцый.

Асобныя неадназначныя павевы мінулага адчуваліся яшчэ і ў 1970-я гг. Так, Л. Дайнека, працуючы над дылогіяй «Людзі і маланкі» (1978) і «Запомнім сябе маладымі» (1981), не здолеў «з усёй гістарычнай аб’ектыўнасцю і мастакоўскай непрадузятасцю ўзнавіць адзін з самых крываваых перыядаў нядаўняга мінулага, што прыпаў на кастрычнік 1917 – студзень 1919 гг.» [2: 475]. Нягледзячы на асобныя ідэйна-мастацкія недахопы, адзначаныя крытыкамі і літаратуразнаўцамі, пісьменнік, на наш погляд, выбітна ўвасобіў момант, калі Першая сусветная судакранулася з рэвалюцыяй, Грамадзянскай вайной і нямецкай акупацыяй беларускіх земляў.

Значым, што дылогія была для Л. Дайнекі толькі пачаткам спасціжэння законаў функцыянавання гістарычнай прозы. У другой палове 1980-х гг. пісьменнік удала ўвасобіў іншыя (больш аддаленыя па часе, але не менш значныя для адраджэння самасвядомасці беларуса) пласты мінуўшчыны. Плёнам яго працы сталі раманы «Меч князя Вячкі», «След ваўкалака», «Жалезныя жалуды». С. Андрэюк падкрэсліў, што «якраз зварот да гісторыі, актыўнае выкарыстанне ўсё яшчэ новага гістарычнага матэрыялу надалі творам пісьменніка... сапраўды сучаснае гучанне, забяспечылі іх нацыянальным аптымізмам» [3: 30].

Як падкрэслівалася вышэй, значнае месца ў сюжэце рамана «Людзі і маланкі» адведзена эпізодам, прысвечаным Першай сусветнай вайне. Л. Дайнека, услед за сваімі папярэднікамі – З. Бядулям, А. Гароднем, Ц. Гартным, М. Гарэцкім, П. Галавачом, Я. Коласам, М. Лыньковым, К. Чорным, распавёў пра вопыт шараговага беларуса-селяніна, які «трапіў у вогненны вір» [4: 67] напрыканцы 1916 г. Адарваны ад звыклых заняткаў, родзічаў і грамады, ён нанова спасцігаў свет. Жудасныя адкрыцці пачаліся неўзабаве: праз некалькі месяцаў з пяці мабілізаваных аднавяскоўцаў жывымі засталася толькі двое – сам Кузьма і Іван Кіпцюрчык. Складаныя адносіны гэтых персанажаў-антаганістаў сталі спецыфічнай сэнсавай дамінантай у пачатку рамана.

Баявыя дзеянні не толькі не зблізілі персанажаў, якія пакуль выратаваліся з абдымкаў навалы, але зрабілі іх ворагамі. Паводзіны Івана, які паспрабаваў «выйсці ў людзі» любым коштам, не мелі нічога агульнага з прынятымі этыкай і мараллю.

Таму ў крытычны момант, калі ўзнікла пытанне пра аўтарытэт Кіпцюрчыка-камандзіра, адмысловай абразай прагучалі для яго словы (агрэсіўна-іранічны адказ Кузьмы на неадэкватнае запатрабаванне-загад) аднавяскоўца, а зараз паданачаленага: «Ты – Іван Кіпцюрчык з Чмялёў... Твой бацька – кульгавы Цімох. Твая маці – Параска, што на кірмашы аб’елася зялёнай цыбуляй» [4: 70].

Наспех скончыўшы афіцэрскую школу, Кіпцюрчык адрынуў усе ўспаміны пра мінулае, самаадлучыўся ад таго сялянскага асяродку, які нарадзіў і выхаваў яго. У той жа час пісьменнік падкрэсліваў, што душэўны боль працінаў персанажа, калі ён меў зносіны з сапраўдным афіцэрствам – арыстакратамі войска, якія з пагардай разважалі пра калег, што паходзілі з нізоў і выпадкова атрымалі званне выключна з прычыны велізарных страт у кіруючым складзе войска. Дарэчы, на пачатку стагоддзя М. Гарэцкі стварыў запамінальны вобраз генарала (у аднайменным апавяданні), які назваў гэтае пакаленне «сарамяжлівымі і нязграбнымі прапаршчыкамі», што раздражнялі вайсковую эліту, бо «не ўмелі яны абыходзіцца ў афіцэрскай кампаніі, чырванелі і марудзілі, каб не зрабіць чаго не так, і стараліся рабіць усё як найлепей, а... забыўшыся, елі з нажа і бралі хлеб відэльцамі» [5: 183] і нічога не разумелі ў творчым настроі, што апаноўваў адданага богу вайны службоўца.

Паводле Л. Дайнекі, адзін з прадстаўнікоў гэтай самаабвешчанай «эліты» нават распрацаваў уласную тэорыю, што тлумачыла з’яўленне ў імперскіх узброеных сілах такіх «белых варон»: «Гэта – паўкроўкі. Ведаеце, гадоў сто назад у багатых маёнтках дужа любілі браць для сваіх першынцаў мамак-карміліц з вёскі... І што атрымалася? Кожнае пакаленне разам з гэтым малаком улівалася ў жылы дваранства рабская кроў» [4: 71]. І гэтая думка таксама абразіла Кіпцюрчыка: новаспечаны афіцэр разумеў, што ён нават не паўкроўка, а мужыцкі сын, які выпадкова трапіў у абсалютна чужы яму асяродак. У гэтай сітуацыі ён не мог рэпрэзэнтаваць метадамі зністожыць «калегу», а толькі цярдліва выслухаў абсурдныя меркаванні і зноў выліў свае адмоўныя эмоцыі на Кузьму Радзімовіча, канчаткова прынізіўшы яго годнасць.

Жыццёвыя перышеты, што ўспрымаліся персанажам (Іванам Кіпцюрчыкам) як жаданія і станоўчыя, парушылі яго сістэму светаўспрымання, падштурхнулі яго зрабіцца прадажнікам і прыстасаванцам, які толькі ў апошні момант перад смерцю спасцігнуў уласную натуру. Аўтар з натуралістычнай жорсткасцю распавёў пра адплату за здзек над іншымі¹: «Падышоў Іван Юшкоў... Глянуў на Кузьму, на Кіпцюрчыка, галава якога, быццам бручка, тырчала з зямлі, спачатку здзівіўся, потым спахмурнеў. Рукі ягоныя дробна дрыжалі. Падышлі яшчэ салдаты, ціхія, засяроджаныя... Усе маўчалі. Раптам Юшкоў адварнуўся ад Кіпцюрчыка... бліснуўшы белым худым целам, спусціў з клубоў нагавіцы, сеў па патрэбе. Потым гэтае ж самае зрабілі іншыя, зрабілі ўсе, апрача Пчалаводава і Кузьмы. Яны сядзелі кружком, а ў цэнтры гэтага страшнага круга пагарды і помсты памірала, матлялася над зямлёй галава Кіпцюрчыка...» [4: 76]. Адначасова падымалася пытанне пра суд «сваіх» над «сваім», пра маральнасць такога надзвычайнага ўчынку. Адзіным пададзеным аўтарам тлумачэннем (але не апраўданнем) была згадка пра тое, што салдаты, толькі вярнуўшыся з поля бою, знаходзіліся ў настолькі спецыфічным псіха-эмацыйным

¹ Нават пісьменнікі-сучаснікі (удзельнікі) Першай сусветнай вайны не заўсёды знаходзілі словы, каб распавесці пра такія эпізоды з жыцця на фронце. У якасці прыкладу, згадаем З. Бядулю, які ў апавесці «Набліжэнне» раскажаў пра салдат, што помсцілі афіцэрам, якія не зважалі на іх пачуцці і гонар («...Мы страшна пакутуем. Не ведаем, за што ваюем. Начальства лічыць нашага брата танней за мух. Нас б’юць за малейшае непаслухмянства. Такіх начальнікаў-катаў мы на пазіцыі страляем у спіну...» [6: 35–36]).

стане, што дазволілі сабе недапушчальнае. Дарэчы, атыповасць і антыгуманнасць здзейсненага адчуў той, хто найбольш напакутаваўся ад самога Кіпцюрчыка – Кузьма Радзімовіч. Малады персанаж, які, здаецца, прызвычаіўся да смерці на вайне, ніяк не мог забыцца на гэтае здарэнне, бо яно выбівалася з шэрагу падобных і вымушала ўсумніцца ў некаторых аксіялагічных пастулатах даваенных дзён.

Заўважаецца, што мастак слова, як і яго папярэднікі – напрыклад, М. Гарэцкі («На імперыялістычнай вайне») і П. Галавач («Праз гады») – адмыслова ставіўся да стану снення стомленага вайной чалавека. Звычайна сон выводзіў на паверхню розныя траўматычныя фактары, на якія персанаж імкнуўся як мага хутчэй забыцца. Але жахлівае, натуралістычнае, абразлівае, як гэта ні парадаксальна, дапамагала асабе ў самаразвіцці і сталенні. Першы са згаданых у рамане «Людзі і маланкі» сноў Кузьмы Радзімовіча звязаны з працэсам адаптацыі да баявых дзеянняў: «Толькі ночуу, пасля бою, калі ляжалі як забітыя ў нейкім рэдзенькім лясочку і зверху паліваў дождж, ён раптам скалануўся скрозь сон, здагадаўся: гэта ж Язэпава кроў пырснула яму тады на шчокі» [4: 67]. Дзень, на які прыпала ініцыяцыя на полі бою, быў насычаны самымі рознымі падзеямі і эмоцыямі, не было нічога дзіўнага, што персанаж, выхаваны ў свеце, дзе раней панаваў адносны мір, не адразу зразумеў, што здарылася і з аднавяскоўцам, і з ім самім.

Другі са сноў, згаданых пісьменнікам, нарадзіўся з уражанняў, што выклікала абсурдная і залішне жорсткая смерць-пакаранне Кіпцюрчыка: «Потым у цеснай траншэі... Кузьму ўсю ноч снілася адзінокая галава, што тырчэла з мёрзлай зямлі. Галава на вачах ледзянела, рабілася бліскучая, гладкая, звонкая, адрывалася ад зямлі і кацілася проста на Кузьму. У яго ўсё замірала ў грудзях, ён хацеў уцячы, схавалася дзе-небудзь, але ногі не слухалі, быццам прымярзалі да зямлі. І тады ён крычаў ад страху, прачынаўся...» [4: 76]. Сюррэалістычны малюнак уражваў узроўнем дэталізацыі, сведчыў пра тонкую духоўную арганізацыю персанажа, які, паводле пісьменніка, яшчэ не ўсвядоміў свае творчыя здольнасці. Л. Дайнека падкрэсліваў, што яго герой не зачарсцвеў на фронце, здолеў захаваць парасткі гуманізму і здольнасць дараваць іншаму. У дадзеным выпадку ў падтэкст вынесены хрысціянскія матывы: пісьменнік абыграў (канчаткова дэсакралізаваў і дэканструяваў) ідэю пра самаахвярную смерць у імя іншых. Прысуд, вынесены салдатамі, выглядаў як своеасаблівая праява ваеннага абсурду – разбурэнне межаў паміж добрым і благім, маральным і звыродным.

Акрамя маральна-этычных праблем, пакліканых да жыцця Першай сусветнай вайной, Л. Дайнека звярнуўся і да тэмы самаідэнтыфікацыі беларусаў. Між усім у дылогіі прасочваецца выразна адмоўнае стаўленне прасавецкага апавядальніка і большай часткі персанажаў да новага беларускага Адраджэння: «Вось я што хачу сказаць. Я, як вы ўсе ведаеце, у чацвёртым годзе з японцам ваяваў. Давялося мне ажно да самага Ціхага акіяну Расію праехаць. Едзеш дзень, едзеш два, тыдзень едзеш, а канца-краю не відно. І ўсюды вёскі і гарады, усюды народ жыве. Я разумею так: нельга нам без Расіі. Там жалезныя горы проста з зямлі растуць, заводаў розных, што ўсё робяць, не злічыць. А што ў нас? Адзелімся мы, сядзем у сваім балоце і будзем з голаду паміраць. Прыйдзе германец ці яшчэ хто-небудзь і возьме нас голымі рукамі...» [4: 201–202].

Для сучаснага чытача цытата набывае новыя сэнсы: замест прапагандавання інтэрнацыяналізму і сувязі з рускім пралетарыятам (шырэй рускім народам) аўтар адлюстроўвае іншае – меркаванні шараговых беларусаў пра сваю дзяржаўную будучыню. Відавочна, што дзейная асоба карыстаецца сумніўнай рыторыкай, вядомай

яшчэ з часоў існавання Расійскай імперыі. Сам аўтар, так бы мовіць, пакуль што не «вызначыўся» ў адносінах гэтага далікатнага пытання, але ў дылогіі спарадычна гучалі і меркаванні дзейных асоб, якія адстойвалі ідэі беларускага суверэнітэту і абуджэння нацыянальнай свядомасці: «...Цяжка быць сынам недзяржаўнага народа. Чалавек заўсёды шукае свае карэнні ў гісторыі, у справах продкаў, і не супраць таго, каб частка іхняй славы, іхняга святла ўпала і на яго. Назаві сябе палякам, і ўжо тваімі робяцца і Капернік, і Міцкевіч. Аб’явіся рускім – і тваёй будзе Кулікоўская бітва, твае – і Пётр Вялікі, і Ламаносаў. Некаму першаму трэба мець мужнасць, каб сказаць усяму свету: я нічога не маю. Я – беларус. Я не хачу чужой славы, а буду ствараць сваю...» [4: 287]. Зараз цытата гучыць залішне катэгарычнай, але варта ўлічваць, што годныя старонкі беларускай гісторыі літаральна выкрэсліваліся з памяці нацыі, якая паступова забывалася на гераічнае мінулае.

Пісьменнік падаў вельмі каларытны дыялог паміж Кузьмой Радзімовічам і прадстаўнікамі Украінскай цэнтральнай рады і Польскага камітэта, якія з дазволу Часовага ўраду спрабавалі фарміраваць вайсковыя адзінкі паводле нацыянальнай прыкметы:

«– А ты, Радзімовіч, куды хочаш запісацца?

– Я? – сумеўся Кузьма. – Не ведаю... А навошта гэта?

– Якой жа ты нацыі? – не сунімаўся Жабрэў.

Кузьма паціснуў плячыма, азірнуўся наўкола:

– Не ведаю. Як і ўсе...

– Хто ж ты, нарэшце? Ці не помніш, дзе нарадзіўся? – злосна прасіпеў Талубко. <...>

– З Мінскай губерні, з Ігуменскага павета я, – пераступіў з нагі на нагу Кузьма. – Мужыкі мы ...

– Дык, гаворыш, – ты мужыцкай нацыі? – весела таўхануў яго пад бок Юшкоў. – Ну і адчыбучыў, Кузьма. Малайчына.

– Мы з ім беларусы, – раптам сказаў маўклівы Лусковіч» [4: 96–97].

Ва ўрыўку ўвага звернута перш за ўсё на класовае: згадка пра мужыкоў (спадкаемцаў пралетараў у рэвалюцыйнай барацьбе) адпавядала міфалагізаваным уяўленням пра першыя дні рэвалюцыі 1917 г. Імкненне апавядальніка схаваць нацыянальнае на перыферыі не мела вынікаў: трагізм сітуацыі, калі персанаж лічыў сябе «тутэйшым», «такім, як усе», усё роўна выходзіў на паверхню. Падкрэслім, што і надалей у дылогіі прасочваюцца складаныя адносіны выхаванага савецкім ладам прэзіка да набыцця несавецкай беларускай дзяржаўнасці – тэмы замоўчанай і непрымальнай у грамадстве развітога сацыялізму.

Л. Дайнека спалучыў лёсавызначальныя для былой Расійскай імперыі падзеі з прыватнымі (у нейкай ступені рамантычнымі) пачуццямі Кузьмы Радзімовіча да арыстакраткі Галасоўскай. У дадзеным выпадку пісьменнік звярнуўся да тыповай схемы: просты чалавек паўстаў як носьбіт станоўчых рыс, затое яго антаганістам была спакусіцельніца, што ўвасабляла заганнае і варажае (як тыповы прадстаўнік свайго класу). Сімптаматычна, што падобнае проціпастаўленне – плён мастацтва яшчэ першых дзесяцігоддзяў савецкай эпохі, калі рабіліся агрэсіўныя захады ўсталяваць дыктатуру пралетарыяту. Для параўнання згадаем адрэзак «Палонны» М. Гарэцкага: аўтар падкрэсліў, што каханне – гэта пачуццё, якое не ведае ніякіх сацыяльных рамак.

Канцэптuallyны антаганізм арыстакратыі і пралетараў поруч з сялянамі адчуваецца нават у расказанай самой Галасоўскай гісторыі свайго з’яўлення на фронце: «Ад таты з мамай уцякла. Яны паехалі ў госці да французскага пасланніка, а я сабрала рэчы, пакінула ім запіску і – сюды. Спачатку злаваліся, за дачку не прызнавалі, а потым такое пісьмо прыслалі! На пісьме маміны слёзы і татавы словы захаплення: “Ты – гераіня! Ты – наша Жанна д’Арк. У французскага пасланніка пра цябе гавя-

рыў сам генерал Брусілаў!» [4: 105]. Яе слухач – Кузьма Радзімовіч – дзівіўся, але не падзяляў пафасу і меладраматызму падзеі. Яго вопыт радыкальна адрозіваўся ад пачутага, бо яго мабілізавалі на вайну, якая не закранала яго інтарэсаў і не абудзіла прагі да гераічных учынкаў.

Раман «Запомнім сябе маладымі» працягнуў нізку падзей пачатку ХХ ст., у кантэксце нашага даследавання вартымі ўвагі былі эпідоды, прысвечаныя акупацыі нямецкімі войскамі беларускай зямлі. Услед за З. Бядулем і М. Гарэцкім, Л. Дайнека засяродзіўся на апаведзе пра той, сумназнаёмы некалькім пакаленням суайчыннікаў ‘*Ordnung*’, які забіваў усе парасткі жыцця і самастойнага волевыяўлення. У вочы кідалася «гаспадарлінасць» захопнікаў, што карысталіся кожнай магчымасцю, каб прыўлашчыць чужы набытак: «усё цягне немец. Як барсук у сваю нару... Усё валакуць. Дровы, вугаль, лён, нават ручкі ад дзвярэй... Чыста падмятаюць. Скура мухам і тым не будзе што есці. Грабляць наш край...» [7: 26]. Меркантилізм акупантаў прыкрываўся надзвычай высокімі і сур’ёзнымі мэтамі: «мы прыйшлі сюды, у гэты край, каб выратаваць вас ад камунізму. Ваш народ павінен далучыцца да цывілізаванага свету, да заходняй культуры» [7: 10]. Але просты чалавек лёгка чытаў тое, што знаходзілася ў падтэксце: пераможца мала лічыўся з мясцовым насельніцтвам, пакідаючы за ім права на маўклівую працу (пажадана ў канцэнтрацыйным лагеры) на карысць сабе.

Меркантильна немцы-кайзераўцы ставіліся не толькі да неабходных ім рэсурсаў; кожны жыхар акупаванай тэрыторыі ўспрымаўся як уласнасць вялікай Германіі: «Каб захаваць здаровы, бадзёры дух арміі, створана германская паліцыя нораваў. Дзяўчаты і жанчыны ад шаснаццаці да трыццаці васьмі год павінны ў абавязковым парадку прайсці медыцынскі агляд...» [7: 86]. У дадзеным выпадку адчуваюцца перазовы з апавяданнем М. Гарэцкага «Літоўскі хутарок»: мясцовыя дзяўчаты – матэрыял «дзеля паляпшэння заняпалых народаў і дзеля найлепшага прывіцця... культуры фізічным шляхам» [8: 150], таму нямецкі ‘*Ordnung*’ літаральна павінен усебакова «паклапаціцца» пра ўсіх удзельнікаў такога лёсавызначальнага працэсу. Падобныя эпідоды, дарэчы, знаёмы чытачу па творах, прысвечаных падзеям Вялікай Айчыннай вайны.

Падсумоўваючы згаданае, адзначым, што Л. Дайнека ў дылогіі «Людзі і маланкі» і «Запомнім сябе маладымі» выбітна раскрыў тэму Першай сусветнай вайны. Рэфлексія персанажаў пра будучыню, эпідоды з ваеннай рэчаіснасці (напрыклад, салдацкі самасуд над Кіпцюрчыкам), намаляваныя аўтарам, значна пашыралі праблематыку беларускай прозы пра падзеі 1914–1918 гг. Мастак слова працягнуў гуманістычную традыцыю, закладзеную ў творах З. Бядулі, А. Гародні, Ц. Гартнага, М. Гарэцкага, П. Галавача, Я. Коласа, М. Лынькова, К. Чорнага (сны Кузьмы Радзімовіча, уплыў ‘*Ordnung*’га на грамадскае жыццё, існаванне асобнага чалавека, каханне на вайне). У той жа час раманы Л. Дайнекі вылучаюцца супярэчлівымі адносінамі апавядальніка (у адрозненне, мабыць, ад самога аўтара, які пісаў патрыятычную прозу на тэмы больш даўняй гісторыі) да праблем беларускага нацыянальнага Адраджэння пачатку ХХ ст., якое на момант стварэння кніг не было адкрытай тэмай і не паспела атрымаць шматаспектнага асэнсавання ў гістарычнай літаратуры БССР.

ЛІТАРАТУРА

Лаўшук 2002 – *Лаўшук С.* Сацыялістычны рэалізм // Беларуская энцыклапедыя: У 18 т. Т. 14. Мінск, 2002. С. 214.

Шынкярэнка 2003 – *Шынкярэнка В.* Леанід Дайнека // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя: У 4 т. Т. 4. Кн. 2. 2-е выданне. Мінск: Беларуская навука, 2003. С. 466–494.

Андраюк 2003 – *Андраюк С.* Проза // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя: У 4 т. 1986–2000. 2-е выданне. Т. 4. Кн. 2. Мінск: Беларуская навука, 2003. С. 8–38.

Дайнека 1978 – *Дайнека Л.* Людзі і маланкі. Мінск: Мастацкая літаратура, 1978. 368 с.

Гарэцкі 1984 – *Гарэцкі М.* Генерал // Гарэцкі М. Збор твораў: У 4 т. Т. 1. Мінск: Мастацкая літаратура, 1984. С. 181–188.

Бядуля 1936 – *Бядуля З.* Набліжэнне. Мінск: Дзяржаўнае выдавецтва Беларусі. Сектар мастацкай літаратуры, 1936. 230 с.

Дайнека 1981 – *Дайнека Л.* Запомнім сябе маладымі. Мінск: Мастацкая літаратура, 1981. 223 с.

Гарэцкі 1984 – *Гарэцкі М.* Літоўскі хутарок // Гарэцкі М. Збор твораў: У 4 т. Т. 1. Мінск: Мастацкая літаратура, 1984. С. 140–154.

REFERENCES

Лаўшук 2002 – *Лаўшук S.* Socialist Realism. In: *Belarusian Encyclopedia: In 18 vols.* Vol. 14. Minsk. 2002, p. 214.

Šynkarenka 2003 – *Šynkarenka V.* Leonid Dayneka. In: *History of Belarusian Literature of the 20th century: In 4 vols.* Vol. 4. Bk. 2. 2nd ed. Minsk. Bielaruskaja Navuka Publ. 2003, pp. 466–494.

Andrajuk 2003 – *Andrajuk, S.* Prose. In: *History of Belarusian Literature of the 20th century: In 4 vols.* Vol. 4. Bk. 2. 2nd ed. Minsk: Bielaruskaja Navuka Publ. 2003, pp. 8–38.

Dajnieka 1978 – *Dajnieka L.* People and Lightning. Minsk. Mastackaja Litaratura Publ. 1978. 368 p.

Harecky 1984 – *Harecky M.* The General. In: *Harecky M. Collected Works: In 4 vols.* Vol. 1. Minsk. Mastatskaya Litaratura Publ. 1984, pp. 181–188.

Byadulya 1936 – *Byadulya Z.* The Approach. Minsk. Dziaržaŭnaje Vydaviectva Biarusi Publ. Siektar mastackaj litaratury. 1936. 230 p.

Dajnieka 1981 – *Dajnieka L.* Remember Our Young. Minsk. Mastackaja litaratura Publ. 1981. 223 p.

Harecky 1984 – *Harecky M.* A Lithuanian Farmstead. In: *Harecky M. Collected Works: In 4 vols.* Vol. 1. Minsk. Mastatskaya Litaratura Publ. 1984, pp. 140–155.

Сведения об авторе:

Третьяк Зоя Ивановна,
канд. филол. наук
доцент
историко-филологический факультет
Полоцкий государственный университет
(Республика Беларусь)

Zoya Tratsiak,
PhD
Associate Professor
Historical-Philological Faculty
Polotsk State University (Belarus),

zoya.tretyak@rambler.ru

Трацяк Зоя Іванаўна,
кандыдыт філалагічных навук
дацэнт
гісторыка-філалагічны факультэт
Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт (Рэспубліка
Беларусь)